

*Євтушенко Н. І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови з методикою викладання
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ НАТО/НАТО Й AUTHORITY/ВЛАДА НА ОСНОВІ МАТЕРІАЛУ УКРАЇНО- ТА АНГЛОМОВНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. У статті подано теоретичне обґрунтування й висвітлення засобів вербалізації ключових концептів політичного дискурсу НАТО/НАТО й AUTHORITY/ВЛАДА на основі матеріалу україно- та англійськомовних засобів масової інформації.

Ключові слова: концепт, вербалізація, політичний дискурс, фрейм, субфрейм, засоби масової інформації.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному світі дуже швидко розвиваються та проводяться дослідження в різних аспектах життя, особливо це стосується мови, яка зазнає постійних змін із боку мовця, а точніше – соціуму. Така кількість явищ, які постійно зазнають трансформацій, відбивається у свідомості людини як сукупність ментальних прообразів або понять, що становлять єдину концептосферу, ключовим елементом якої є саме концепт.

Мобільність концептуальної картини світу й недостатність досліджень ключових політичних концептів, які впливають на функціонування мови та свідомість індивіда, і засобів, за допомогою яких здійснюється вербалізація, зумовили перспективу розгляду цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі, насамперед у лінгвістичній або логічній, слово «дискурс» вживається як синонім слова «текст». При цьому слово «текст» може розумітися не тільки як специфічний продукт мовної діяльності, а й будь-яке явище дійсності, що має знакову природу й є певним чином структурованим: фільми, спектаклі, мітинги, дебати, телезвернення, діяльність засобів масової інформації, яка проявляється в різноманітних інтерв'ю та статтях із газет і журналів, публікації в інтернет-виданнях. Тобто з лінгвістичної точки зору під дискурсом треба розуміти певні інформаційні ресурси, які беруть безпосередню участь у концептуалізації того чи іншого явища, яке потім відображається у свідомості. Це явище можна розглядати в різних площинах, наприклад економічній чи політичній. Тобто під політичним дискурсом треба розуміти факти, що відображають специфічні динамічні зміни в політиці, які певним чином структуровані за допомогою інформаційних ресурсів і сприяють виникненню або трансформації концептів [3, с. 441].

Аналізом політичного дискурсу займалися багато науковців, у тому числі Дж. Покок, який стверджував, що мова є ключовим фактором, який здатен впливати на політичний дискурс [6]. Сучасні вчені схиляються до думки, що політична мова та її ключові концепти є інтегральними елементами політичної сцени – не просто елементом для опису подій, а й частиною цих подій, яка здатна впливати на формування їх значення, сприяти оформленню політичного дискурсу, який визнають і політичні діячі, і суспільство в цілому [2; 4].

Метою статті є теоретичне обґрунтування й висвітлення засобів вербалізації ключових концептів політичного дискурсу НАТО/НАТО й AUTHORITY/ВЛАДА на основі матеріалу україно- та англійськомовних засобів масової інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залежно від динаміки й інтенсивності концептуалізації явищ у політичному дискурсі концепти можна класифікувати на пересічні та ключові. Пересічні концепти мають статичну природу й у свідомості мовця рідко трансформуються. До таких концептів можна віднести «закон», «порядок», «Конституція» та інші. Їх особливістю є динамічність у реальності й постійне апелювання до свідомості людини. Ключовими концептами є «влада», «Європейський Союз», «енергоресурси», «незалежність», «НАТО» тощо. Ключові, або динамічні, концепти є актуальними для постійного дослідження, оскільки в їх структурі відбуваються певні трансформації (одні фрейми заміщують інші). За допомогою цих концептів можна визначити соціальні трансформації та характер політичного клімату, що є типовим для певної дійсності, яка відображається у свідомості особистості.

Аналіз концепту НАТО/НАТО можливий за умови виявлення максимально повного набору ознак, що притаманні цьому концепту. Ці ознаки, а також фрейми, субфрейми та слоти формують його основу.

Насамперед НАТО /НАТО в суспільній свідомості мовців асоціюється з воєнною установою, або мілітаристичним блоком. Лексема НАТО/НАТО має таке енциклопедичне визначення: «North Atlantic Treaty Organization – an international organization for defense collaboration established in 1949 with the group of members and main rule on base: armed attack against one of the members is an attack against all members» [7, с. 325].

В англійськомовному політичному дискурсі на позначення НАТО використовуються такі словосполучення, як світовий захисник порядку, war machine, світовий жандарм, дорогий альянс, що говорить про неоднозначний підхід до інтерпретації асоціацій, які виникають у мовців щодо цього концепту. Також у засобах масової інформації концепт НАТО досить часто заміщується столицею, де знаходиться його штаб-квартира. Таке метонімічне заміщення понять зазвичай вживається в західноєвропейській англійській пресі: «Brussels (NATO) forces deployed, as well as strong incentive packages for both sides». Ця заміна відбувається в певному контексті, що інтенсифікує концепт НАТО.

Під час аналізу засобів вербалізації концепту НАТО в нашому дослідженні використовувалися матеріали англійськомовних видань та інформаційних агентств, різних за географічним розташуванням та ідеологічним спрямуванням, щоб максимально об'єктивізувати структуру концепту на фоні політичного дискурсу.

У структурі концепту НАТО/НАТО формуються такі фрейми:

- 1) NATO – Partner (НАТО – Партнер);
- 2) NATO – Aggressor (НАТО – Агресор);
- 3) NATO – Stranger (НАТО – Чужоземець).

При цьому необхідно зауважити, що деякі фрейми взаємопов'язані й можуть взаємодіяти один з одним, при цьому виокремлюються певні субфрейми та слоти, які вибудовують певну структуру під час ретельного дослідження різноманітних засобів вербалізації концепту НАТО/НАТО.

Фрейм NATO – Partner (НАТО – Партнер) виокремлюється на базі такого засобу вербалізації, як персоніфікація, тобто поняття сприймається з боку інших об'єктів як жива суспільна істота, яка здатна впливати на поведінку інших людей. На те, що НАТО уподібнюється живій істоті, вказують певні антропоморфні риси, наприклад: «NATO has reaffirmed that Ukraine and Georgia will eventually join the alliance, without offering them formal roadmaps towards membership» (BBC NEWS). НАТО присвоюється психологічна можливість і здатність стверджувати, тобто висловлювати власні емоції: «Afghanistan raises another even more fundamental issue. Failure there would be a major blow to NATO's image and self-esteem...» (BBC NEWS)

Субфрейми «relations», «agreement» і «cooperation» становлять структуру фрейму NATO – Partner (НАТО – Партнер) та вербалізуються за допомогою таких словосполучень та епітетів із позитивною конотацією: to have a deal; to strengthen links; комфортний взаємозв'язок; інтенсифікована співпраця; самодостатній орган; effective; perspective take seriously: «Moscow took NATO seriously because it took Washington seriously; Europeans in NATO resented, often doubted but ultimately counted on America's continued engagement» (The St. Petersburg Times); «In some cases effective cooperation between Ukraine and NATO is possible, and in some cases even perspective» (Zerkalo Nedeli).

У свою чергу фрейм NATO – Aggressor (НАТО – Агресор) має декілька субфреймів, а саме: fight, threat. Субфрейм «fight» має декілька слотів: sacrifice та war. Sacrifice об'єктивізується за допомогою лексичних одиниць синонімічного ряду «kill, humiliate, depress, attack, blood, defence», що мають негативну конотацію: «In the Washington Post newspaper, Jaap de Hoop Scheffer said that the international community had paid enough, in blood and money, to demand government action». War об'єктивізується також за допомогою стилістично забарвлених епітетів та асоціацій: to target, severe forces, risk of splitting the territory, «кулак, направлений проти», жорстокі бомбування тощо.

Субфрейм «threat/небезпека» позначається за допомогою словосполучень, які мають характер застереження щодо ненадійності організації й підкреслює її неспроможність вирішувати всі світові питання миру та правопорядку, наприклад: «NATO entry would break Ukraine into two ministers and has denounced a planned U.S. missile defense shield in Europe by threatening to deploy missiles in its Baltic Sea enclave» (The St. Petersburg Times).

Досить часто використовуються оцінні судження для зображення хиткого характеру організації, наприклад: «To survive, the Alliance needs a significant redesign» (The Times); «But he surely hit a nerve in NATO by saying that it was «no longer the primary venue» for transatlantic co-operation on security. He is right: it wasn't on Iraq, and it isn't on Iran» (The St. Petersburg Times).

Фрейм NATO – Stranger має у своїй структурі двоє антонімічних субфреймів (friend/друг та enemy/ворог) і вербалізуються лексичними засобами, які відображають невизначеність, що

притаманна людині, яку ніхто не знає, проте при цьому висуває певні твердження щодо її рис.

Субфрейм «friend/друг» репрезентується епітетами, порівняннями й метафорами, що мають позитивно забарвлену конотацію, наприклад: to make professional steps towards, to have so desirable plan of NATO entry, new political and economic level, comfortable, beneficial, promising democracy, strong system of values. НАТО – це міждержавна організація, політико-безпековий союз, об'єднаний спільною системою цінностей, до яких належать демократія, свобода, верховенство права, вирішення спорів мирним шляхом і ринкова економіка.

Багато видань застосовують систему лозунгів із повторюваним словом, що створює ефект маніпуляції свідомістю й роблять цей субфрейм емоціонально-забарвленим, наприклад: «Вступ до НАТО – це наш шанс, шанс для всієї країни зробити важливий крок вперед, завдяки якому Україна вийде на абсолютно новий економічний і політичний рівень, так зробімо цей крок». Часто використовуються негативно забарвлені епітети, що підкреслюють важливість дружби з організацією, наприклад: «The political disarray has played into the Kremlin's efforts to portray Ukraine to the world as a failed state, unfit for membership in NATO and the European Union, and to convince the Russian people of the superiority of Putin's more authoritarian model of government» (Washington Post).

Субфрейм «enemy/ворог» вербалізується за допомогою лексичних одиниць із негативно забарвленою конотацією: кіт у мішку; send some bad signals; make additional risks; терпіти членство в НАТО; eastward expansion of NATO; «відображає авторитаризм організації та її впливовий милітаристичний характер»; «Robertson was a firm advocate of the eastward expansion of NATO, while attempting to keep going an even-tempered dialogue with Russia» (The St. Petersburg Times); «As for Ukraine, joining NATO would risk splitting a country where many people oppose the bid, he said» (The St. Petersburg Times); «Найсмертоноснішим для солдатів міжнародних сил сприяння безпеки в Афганістані (ISAF), які налічують близько 70 тисяч «багнетів» із 40 країн під командуванням НАТО, став нинішній рік» (1plus1.tv).

Як свідчить аналіз публіцистичних текстів, структуру концепту НАТО формують декілька фреймів: 1) NATO – Partner; 2) NATO – Aggressor; 3) NATO – Stranger; субфреймів і слотів. Усі вони вербалізуються за допомогою певних засобів, зокрема метонімії, персоніфікації, порівняння, фразеологізмів і багатьох інших лексичних одиниць, як із позитивною, так і з негативною конотацією. Така варіативність засобів пояснюється неоднозначністю асоціацій, які виникають у мовця щодо концепту НАТО. Аналізуючи матеріали англійських видань, можна стверджувати, що поняття НАТО висвітлюється по-різному. Наприклад, західноєвропейські видання подають його з максимальною об'єктивністю, російські – саркастично, з певними елементами критики, а українські – надто експресивно, застосовуючи при цьому всі можливі засоби для зображення важливості й масштабності цього поняття. Тому під час побудови концептуального поля НАТО/НАТО всі ці підходи було покладено в основу структури концепту.

Дослідження концепту AUTHORITY/ВЛАДА можливе за виявлення всіх засобів вербалізації, керуючись при цьому аналізом матеріалів україно- та англійських засобів масової інформації, де цей концепт розглядається.

Насамперед AUTHORITY/ВЛАДА в суспільній свідомості мовців пов'язується з державним управлінським апаратом. Політологи визначають лексему «влада» так: влада – здатність

і можливість здійснювати свою волю, чинити вирішальний вплив на діяльність і поведінку людей за допомогою авторитету, цілеспрямованої й гармонійної взаємодії між самою владою та народом.

У структурі концепту AUTHORITY/ВЛАДА на основі зібраного та проаналізованого медійного матеріалу можна виділити такі фрейми:

- 1) Authority – Human being (Людина);
- 2) Authority – Crisis (Криза);
- 3) Authority – Fight for power (Боротьба за владу).

Особливістю цих фреймів є певне взаємопроникнення в концептуальне поле. При цьому до структури фрейму входять субфрейми та слоти; досить важливу роль відіграють засоби вербалізації.

Фрейм Authority – Human being виділяється на основі такого засобу вербалізації, як персоніфікація, при цьому влада отримує всі якості людини, якій притаманні певні дії та вчинки. На те, що концепт AUTHORITY уподібнюється до людини, вказують різні лексичні одиниці, зокрема family (mother, father, children) та інші. До структури фрейму Authority – Human being входять такі субфрейми: family (mother, father, children), wunderkind, a virgin girl, a queen of hearts, любі друзі. Усі ці лексеми використовуються для зображення ореолу сім'ї, проте він швидко розвінчується, якщо проаналізувати негативно забарвлені слоти (divorce, abortion, marriage, wedding contract). Засоби, за допомогою яких вербалізуються ці субфрейми та слоти, зазвичай мають негативний конотативний відтінок, наприклад: punish disobedient kids; leave the deputies without candies; political marriage and a beneficial mother of Orange Revolution, to accuse of; «President blamed his Prime-Minister for the instability in Ukraine» (New York Times).

Фрейм Authority – Crisis має у своїй структурі декілька субфреймів: 1) Economic Crisis; 2) Political Crisis; 3) Spiritual Crisis. До структури субфрейму Economic Crisis входять такі слоти: rivals, debts, fear. Вербалізація здійснюється за допомогою негативних епітетів і дієслів, які відображають економічну нестабільність, що призводить до емпатії в суспільстві, наприклад: high inflation, rapid default, bureaucracy, a sense of cheating, pressure, want Ukraine to pay debts, survive, struggle, loan, weak link, energy dependence; «Medvedev wants Ukraine to pay debts»; «Russia turned up the pressure on Ukraine»; «Analysts warned Ukraine could find it impossible to pay down the debts as its economy is struggling to survive the global financial crisis and is locked in yet another political crisis» (Financial Times).

Субфрейм Political crisis структурується за допомогою таких слотів: coalition, EU, NATO, Presidential Elections and Constitutional Reform. Для вербалізації цього субфрейму використовуються саркастичні словосполучення й інші лексичні одиниці, які показують розкол у чинній владі та прогнозують певні вчинки, зумовлені панічним настроєм: preliminary elections, collapse, fragile political mentality, criticize, curb presidential power, West-East oriented, the hand of Kremlin, irresponsible, illusions, political absurd; «The instability erupted on the Eve of a visit to Ukraine by a Vice-President Dick Cheney, who arrived in the region to show his support for American Allies in the wake of Russia's in Georgia last month» (New York Times); «President criticized the Prime Minister after her party joined forces with the leading opposition block – the Party of Regions in Parliament to approve legislation that curtails the President's power» (New York Times).

Субфрейм Spiritual crisis має у своїй структурі такі слоти: blaming and untrusting behavior; constant irresponsibility

and a sense of superiority; ламати комедію. Для цього застосовуються стилістично забарвлені слова, що відображають абсолютну безконтрольність влади з боку простих громадян, а негативні асоціації тільки підсилюються через такі лексичні одиниці, у яких підкреслюється деструктивізм: to break, to humiliate, to quarrel, to blockade the tribune, to break laws, hide over high incomes, to built own business, expensive deputies, the price for the post, trait and traitors; «Ukrainian politicians into a brawl. Politicians scuffled and threw punches at each other in the Ukrainian parliament ahead of a vote on weather to dismiss the speake» (BBC News).

До структури фрейму Authority – Fight for power належать такі субфрейми: coalition, opposition, post candidate, rivals and allies. Їх вербалізація здійснюється за допомогою фразеологізмів, порівнянь та епітетів з негативною конотацією, які відображають агресивні настрої й конкуренцію між політиками, наприклад: coalition, opposition, post candidate, rivals and allies, run against, to avoid elections, lean towards, tensions, strong power and authority, to cry, to accuse of, setback, to threat to dismiss, fire-brand Prime Minister, supporters, немов кіт із собакою, to join forces, to be engaged in power, struggle, to handicap, quit, plotting an anti-coalitional coup; «President threatened to dissolve the Parliament and call snap elections» (Financial Times).

На цьому етапі політико-правових відносин триває інформативне наповнення концепту AUTHORITY, тому варто зауважити, що вербалізація цього концепту досягається через велику кількість негативно насичених епітетів (weak link, disobedient), дієслів (to threat, to dismiss, to break, to humiliate, to quarrel, to struggle; to hide over high incomes), метафор і фразеологізмів тощо. Треба зазначити, що засоби вербалізації концепту є досить мобільними, тому що постійно відбувається оновлення публікацій, у яких використовуються нові засоби вербалізації одного з ключових концептів політичного дискурсу.

Засоби вербалізації концепту AUTHORITY/ВЛАДА потребують позитивного забарвлення. Насамперед це можна зробити через виважену й консолідовану політику всіх гілок влади й об'єктивну критику її дій на фоні україно- та англомовних лінгвокультур.

Висновки. Отже, у ході аналізу матеріалів політичного дискурсу нами було виділено такі ключові концепти, як NATO/НАТО та AUTHORITY/ВЛАДА. Вибір саме цих концептів був зумовлений такими причинами: інтенсивністю їх повторюваності в ЗМІ та наявними політичними реаліями в українському суспільстві. Кожен обраний концепт відповідає за певний блок інформації, яка передається. Наприклад, концепт NATO/НАТО відображає стратегічні зовнішньополітичні умови країни, концепт AUTHORITY/ВЛАДА відтворює внутрішньополітичну картину. Зауважимо, що засоби вербалізації вищезгаданих концептів є досить мобільними та з легкістю можуть переходити від одного концепту до іншого через постійне оновлення матеріалу політичного дискурсу. Однією з причин цього є ті соціально-історичні умови, у яких живе людина й розвивається мова.

Література:

1. Корунець І.В. Порівняльна типологія української та англійської мов / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 464 с.
2. Кунцевич С.Є. Психологічні аспекти політичного дискурсу / С.Є. Кунцевич // Вісник Мінського держ. лінгвіст. ун-ту. Серія 1 «Філологія». – 2005. – № 4(20). – С. 37–50.
3. Моделирование политической реальности : [учебник по политологии] / за ред. О.Ф. Шаброва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shabrov.info.com>.

4. Павлова Є.К. Лексичні проблеми глобального політичного дискурсу / Є.К. Павлова // Вісник Московського ун-ту. Серія 19. – 2005. – № 2 – С. 98–112.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary / chief ed. S. Wehmeier. – 7th edition. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 1780 p.
6. Pocock J.G.A. Politics, language and time: Essays on political thought and History / J.G.A. Pocock. – New York : Atheneum, 1971. – 291 p.
7. Webster New Twentieth Century Dictionary of the English language. – 2nd ed. – New York : The world publishing Company, 1997. – 2193 p.

Евтушенко Н. И. Средства вербализации концептов NATO/НАТО и AUTHORITY/ВЛАСТЬ на основе материала украинно- и англоязычных средств массовой информации

Аннотация. В статье представлено теоретическое обоснование и анализ средств вербализации ключевых

концептов политического дискурса NATO/НАТО и AUTHORITY/ВЛАСТЬ на основе материала украинно- и англоязычных средств массовой информации.

Ключевые слова: концепт, вербализация, политический дискурс, фрейм, субфрейм, средства массовой информации.

Yevtushenko N. Means of verbalization of concepts NATO and AUTHORITY based on the material of Ukrainian and English language media

Summary. The article deals with theoretical substantiation and lighting means of verbalization of key concepts of political discourse NATO and Authority based on material of Ukrainian and English language media.

Key words: concept, verbalization, political discourse, frame, subframe, media.